

HATÁRHELYZETEK ÉS NŐI TEREK. GARÁZSSZALONOK MINT LIMINÁLIS, PSZEUDO-TERÁPIÁS TEREK

ÁLDOZÓ Borbála
ELTE BTK Esztétika Tanszék (egyetemi hallgató)
aldozobori@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ

Háttér és célkitűzések: A tanulmány a panelházak aljában, eredetileg garázsokban és tárolóhelyiségekben kialakított szépségszalونok (garázsszalونok) sajátos térhasználatát és kommunikációs gyakorlatát vizsgálja. Célja annak feltárása, hogy ezek a privát és nyilvános tér határán elhelyezkedő, liminális terek miként működnek informális, pszeudo-terápiás női térként, túlmutatva szépségipari funkciójukon.

Módszer: A vizsgálat egy városantropológiai kutatás eredményeire épül, strukturálatlan és félig strukturált interjúk, valamint résztvevő megfigyelések alkalmazásával. Az empirikus kutatás terepe lakótelepi garázsokban működő szépségszalونok.

Eredmények: Az elemzés rámutat arra, hogy a garázsszalونok térbeli adottságai elősegítik az intimitás és a bizalmi viszony kialakulását a szolgáltató és a vendég között. A szalونokban zajló kommunikáció rendszeresen túlmutat a szolgáltatáshoz kapcsolódó interakciókon, és a testi ápolás gyakorlata pszeudo-terápiás funkciókkal egészül ki. A hatalom által strukturált terek a szépségipari dolgozók átalakító gyakorlatai révén „megszelídülnek”, háziasított, új gazdasági és társadalmi funkcióval bíró terekké válnak.

Következtetések: A garázsszalونok nem csupán gazdasági egységek, hanem a női tapasztalatok megosztásának, valamint a lakótelepi terek újraértelmezésének jelentős színterei. Ezek a liminális terek fontos szerepet töltenek be a mindennapi női kapcsolódások és informális gondoskodási formák fenntartásában.

Kulcsszavak: szépségszalونok, garázsszalونok, kommunikáció, pszeudo-terápia, liminalitás

BEVEZETÉS

A kortárs városi terek vizsgálata egyre gyakrabban irányul olyan, a mindennapi városi életben jelen lévő, marginálisnak tekintett terek felé, amelyek kutatása révén a társadalmi viszonyok, a hatalom térbeli szerveződése és az itt élők környezetükkel való kapcsolata válhatnak értelmezhetővé. A jelen kutatás is egy ilyen, több szempontól figyelmen kívül hagyott városi teret kíván feltárni: a panelházak aljában található üzletekké, szépségszalonokká alakított egykori garázsok működését. Az eredetileg gépjármű-tárolókban és raktározási helyiségekben kialakított szépségszalonok kommunikációs és pszeudo-terápiás jellegét vizsgálja egy városantropológiai kutatás eredményeire támaszkodva.

A lakótelepi garázsszalonok sajátossága, hogy térbeli elhelyezkedésük révén a privát és a nyilvános tér határán helyezkednek el. Ez a liminális pozíció nem csupán építészeti értelemben lényeges a vizsgált terep esetében, hanem az itt zajló interakciók szintjén is. A szépségipari tevékenységek során a testtel való munka és az általam vizsgált szalonok építészeti jellegének intimitása sajátos kommunikációs helyzetet teremt, amelyben a beszélgetések gyakran átlépik a szolgáltatáshoz közvetlenül kapcsolódó témák határát. A garázsszalonosok és vendégeik között kialakult bizalmi kapcsolat olyan bensőséges teret hoz létre, amely alkalmas a mindennapi stressz, vagy akár a személyes krízishelyzetek megosztására és feldolgozására. A garázsszalonosok ily módon olyan női tereknek tekinthetők, ahol a testi átalakulás gyakorlata összekapcsolódik a női tapasztalatok megosztásával, amit a legtöbb vendég valódi terápiaként él meg, a szolgáltatók számára viszont sokszor érzelmi teherként

jelenik meg, hogy „hivatalos” munkája mellett „pszichológusként” is működni kell.

A szocialista várostervezés által meghatározott, vagyis az ideológiailag konstruált tér a mindennapi gyakorlatok révén „megszelídül”, a garázsszalonosok megjelenésével új, közösségi, érzelmi és kommunikációs jelenségekkel telítődik. Tanulmányom célja, hogy bemutassam miként alakítják át az egykori garázsokat a terepemen működő fodrászok, körmösök és kozmetikusok és hogyan teremtik meg azt a környezetet, amiben a vendégekkel való bizalmi kapcsolat el tud mélyülni.

MÓDSZERTAN

Kutatásomat az a megfigyelés indította el, miszerint az egyik lakóhelyemhez közeli lakótelepen a panellakások aljában található garázsokban szinte kizárólag fodrászatok, kozmetikumok és manikűr-pedikűr szalonok működnek, úgy, hogy „egymás hátán” helyezkednek el, vagyis gazdasági szempontból elsőre érthetetlen módon üzemelnek. Terepmunkámat a lakótelepen 2025 nyarán kezdtem meg, amely során elsősorban azt a folyamatot vizsgáltam, hogy a hagyományosan maszkulin térként azonosított garázsok miként váltanak funkciót és hogyan alakulnak át megfelelő munkahellyé a szépségiparban dolgozó nőknek.

A terepmunkám során strukturálatlan és félig strukturált interjúk készítését, valamint fotózást és videózást alkalmaztam (Kovács, 2017). Strukturálatlan interjúkat olyankor készítettem, amikor spontán fedeztem fel egy interjúra alkalmas helyzetet. Félig strukturált interjúkat elsősorban a garázsokban dolgozókkal, a garázsszalonosok vendégeivel, a lakótelepi lakosokkal és egyéb szépségipari munkásokkal készítettem, és ilyenkor

a struktúrát a mindenkinél visszatérő azonos kérdések alkották. Az interjúk mellett a megfigyelés is félig strukturált módon zajlott: előre kijelölt szempontok mentén (például a térhasználat formái, az interakciók jellege, a női tapasztalatok megosztásának módjai), ugyanakkor nyitott maradt az előre nem látható, spontán, eltérő módon megjelenő jelenségekre is. Az adatrögzítés elsősorban terepnaplók formájában, valamint az interjúk rögzítése mentén történt. A kutatás módszertana tehát kvalitatív megközelítésre épül, a vizsgálati metódus térbeli kerete a lakótelepen található garázsszalok és a közvetlen környezetük, elsősorban a lakóépületek és a szomszédos utcáknak a terei. Az időbeli keret a lakótelep építése óta eltelt időszakot foglalja magába, különös hangsúlyt fektetve a történeti perspektíva mellett a kortárs folyamatokra.

A kutatás egyik legnagyobb kihívása a garázsszalokba való bejutás volt, vagyis a terepre való belépés. Ennek volt egy helyi társadalmi szintű akadály, aminek oka leginkább a vendégkörök telítettsége és az abból következő kizárólag ajánlás útján való bejutás feltétele volt, illetve egy másik, fizikai gátja is, ami a garázsjellegből adódott. A későbbiekben részletezem a garázsszalok liminális jellegét ebből az aspektusból is, itt azt tartom fontosnak kiemelni, hogy az üzletekben történő szolgáltatások miatt nem lehet csak úgy „benyitni” ezekbe a terekbe. Ez az akadály persze változó mértékű, megfigyelésem szerint, a fodrászokhoz bátrabban nyitottak be az utcáról a vendégek egy-egy időpontot kérni, (illetve az adott fodrász közeli ismerősei akár egyéb okból is), de a körmös szalokra, legfőképp pedig a kozmetikumokra ez „benyitás” nem volt jellemző. A határ kialakítását az

is erősítette, hogy ugyan láthatóan nyitva volt egy-egy garázsszalok, a zárva tábla kitételével az ott dolgozók még élesebben kijelölték a belépés „tilalmát”. A kutatásom során tehát a terep az alapján konstruálódott, hogy melyek voltak azok a szalok, amikbe bejutottam és az ezekben készített interjúk során milyen egyéb csoportok (pl. sufnikörmösök) jelentek meg, ezzel tágítva a terep határait. A geertzi áttörési pontnak azt a pillanatot éreztem, mikor már nem csak a közvetlen, korábbi ismerőseim keresztül tudtam elérni egy garázsszalost, hanem a terepmunkám során tudatosan felkutatott „új ismeretségeim” keresztül, ekkor ugyanis megtapasztaltam, hogy a kezdeti lehatároltságom fokozatosan, idővel meghaladható, így a kutatás folytatása biztosított.

Az általam vizsgált lakótelepen jelenleg összesen tizenhármas eredetileg garázs vagy tárolóhelyiség van üzlettel alakítva, ebből tizenötben valamiféle szépségiparhoz köthető tevékenységet folytatnak. Pontosabban hat fodrász, öt körmös, két kozmetikus és egy műköröm-kellékekkel kereskedő üzemel. Ezekből terepmunkám során összesen négy fodrászsal három körmössel, egy kozmetikussal és a műköröm-kellékes kereskedővel tudtam interjút készíteni, minden alkalommal magát az üzletet is meglátogatva. A három körmösből kettőhöz vendégként is elkezdtem járni, hogy alkalmazni tudjam a résztvevő megfigyelés módszerét. A garázsokban működő dolgozókon kívül interjút készítettem négy lakótelepi lakossal, illetve öt nem a lakótelepen élő, de a garázsokban működő szolgáltatásokat igénybe vevő személlyel. Mindemellett az önkormányzat városfejlesztési osztályán dolgozó munkatárssal is interjúztam, aki a településen a garázsok átminősítésének ügyében jár el.

A VIZSGÁLT GARÁZSOK HELYZETE

A kutatást egy olyan magyarországi vonatkozásban közép méretű városban folytattam, ahol az országos viszonylathoz hasonlóan a lakótelepeknek nem annyira területspecifikus problémákkal, hanem sokkal inkább az elosztás gyakorlatából és az építési konstrukciókból adódó gondokkal küzdenek; vagyis az egyoldalúan lakáscentrikus szemlélet miatt a járulékos beruházások, mint az út-, járda- és garázsépítés és a szolgáltató egységek, mint a kereskedelem, vendéglátás, iskola, stb., jóval később, csak a lakásépítés befejezése után készültek el, vagy meg sem épültek. Az általam vizsgált lakótelep városi szinten különleges pozíciót foglalt el, ugyanis nem a többi lakóteleppel ellentétben nem a történelmi városrészen kívül, a település szélére építették, hanem a belvárosban helyezkedik el. Egyik oka annak, hogy ennyi szalont nyitottak az itteni garázsokban részben a lakótelep jó megközelíthetősége és központi elhelyezkedése. Viszont a lakáscentrikus szemléletből adódó problémák, kiemelten a parkolási probléma napjainkig központi témája a lakótelep mindennapjainak. Az, hogy ma már nem lehet átminősíteni garázsokat részben azért van, mert előírás, hogy egy tulajdonosnak több parkolóhelyet is ki alakítania ebben az esetben. 2022 óta a lakótelepen fizetni kell a parkolásért. Ez befolyásolja a garázsszalonokba érkezőket is, mivel össze kell egyeztetniük a parkolás és a kezelés idejét, ami sok esetben egyelőre pontosan meghatározatlan időtartam. A parkolási díj bevezetésének viszont az is a következménye, hogy az autóval érkező vendégek mindig találnak maguknak helyet. A fizető parkolás tehát megosztja mind az itt élőket, mind az ide látogatókat: vannak, akiket zavar a díj elkerése, sokak viszont

örülnek a biztosított helynek. Az egyéb parkolási lehetőségek, vagyis a beépített garázsok száma alapvetően limitált és a lakások számához képest arányaiban alacsony, ezt a számot garázsok elüzletiesítése pedig még inkább csökkenti.

Az, hogy eredetileg nem terveztek központilag elegendő gépkocsi tárolásra alkalmas épületet a lakótelepekre a szocializmusban, összefüggésben állhat az autókhoz való ideológiai hozzáállással, vagyis befolyásolhatta az az ideológiai megfontolás, ami az autózást azért szerette volna a háttérbe helyezni, mert az az egyéni mobilitást ösztönzi, vagyis az individualizmust fokozza (Siegelbaum, 2020: 23). A vizsgált lakótelepen a település további lakótelepeivel ellentétben nem alakítottak ki garázssort így itt csak a panellakások aljába tervezett és épített garázsok az egyetlen gépjárműtárolásra alkalmas építmények, elüzletiesedésük ezért konfliktusban áll a helyi parkolási viszonyokkal. A garázssorok nélkül tehát a kereskedelmi és szolgáltatási funkciók kifejezetten az épület aljában lévő garázsokra helyeződnek át, amiknek fenntartásához, megfigyelésem szerint, a garázstelepi gazdasági működésekkel szemben szükséges a hivatalos működési mód. Vagyis ezek az üzletek hivatalosan be vannak jelentve az önkormányzatnál és át vannak minősítve, ezzel elvesztve eredeti funkciójukat. A terület integrálódása a városközpontba épp a kereskedelmi és szolgáltatói létesítményeknek köszönhető, amit az itt található garázsüzletek alapoztak meg.

Ahhoz tehát, hogy ezek az egykori garázsok és tárolóhelyiségek kereskedelmi és szolgáltatói célból működjenek, átminősítésre volt szükség. Az átminősítési eljárást követően a helyiségek építészeti átalakítása volt a következő lépés. Terepmunkám során

ezeket az átépítési megoldásokat is megfigyeltem, vagyis azt, hogy miként válhatnak szépségszalonná ezek az egyszerű terek. Ami közös az összes szalonban, az az, hogy szükséges volt a hűtés-fűtés rendszerek beszerelésére és a vizesblokkok kialakítására, amiket az üzletek tulajdonosai és használói egyedi módon oldották meg. Általános tendenciaként figyelhető meg viszont, hogy a legtöbben a klímaberendezések felszerelése mellett döntöttek, illetve a vizesblokk kialakítása érdekében az üzleten belül egy kisebb részt elhatároltak, egy szalon kivételével mindannyian. A legfontosabb szempontként azt kellett megoldaniuk, hogy a lakóházak víz és gázvezetékei közvetlenül az üzleteik felett futnak, így a mennyezet kialakításakor ügyelniük kellett, hogy a lakók hozzáférhessenek egy-egy probléma felmerülésekor ezekhez. Ezek az építészeti adottságok azok, amik állandó emlékeztetők a garázs szalonok szétválaszthatatlanságára a lakóépülettől. A felső szomszédok zajongása, az álmennyezet fölött futó csövekben lefolyó víz hangja beszűrődik a szalonokba, de ez az elhelyezkedés legtöbbször nem negatívumként, hanem előnyként jelent meg az interjúk során. Több interjúalanyom hangsúlyozta, hogy kifejezetten szeret a lakótelepen dolgozni, mert az, hogy lakókörnyezet veszi körül biztonságérzetet nyújt. Sőt, mivel ezek a szalonok a lakóházakban illeszkednek sokszor fűtési szempontból is előnyösek, a fodrászatok esetén sokszor elegendő a „hajszarítókkal fűteni”. A magas kereslet miatt azt sem problémaként élik meg, hogy sokszor egymás melletti garázsokban dolgoznak ugyanazt a szépségipari szolgáltatást nyújtva: mivel mindenki a saját vendéglőrével dolgozik rivalizálás helyett a közeli segítségnyújtás lehetőségét látják az esetleges krízishelyzetekben. Ilyen kisebb krízis

helyzet lehet interjúalanyaim történetében a váltópénz hiánya, egy-egy szállítmány átvétele, valamilyen munkaeszköz átmeneti hiánya és hasonló problémák, amikben a mellettük működő szakember segítségét tudják kérni.

ÖTTHONOSSÁG KIALAKÍTÁSA A KÖZTES TÉRBEN

A szovjet, sztálinista várostervezés ideológiája a várost olyan tervszerűen kialakított „társadalmi kondenzátorként” értelmezte, amely egy új típusú embert hivatott létrehozni (Germuska, 2004), ami a lakótelepek esetében a közösségi terek tudatos hiányában és a lépcsőházakra korlátozott, átmeneti térhasználatban is megjelent (vö. Dobák, 2024). Ebből a szemléletből kiindulva a garázsoknak is az „eredeti”, hivatalos besorolása a privát tér mezejébe esik, az tehát, hogy ezeket aztán üzletté alakítják, vagyis nyilvános térré alakuljanak szembe megy az egykori kialakítás politikai törekvéseivel. Többek között az antropológiai kutatások is felhívják a figyelmet arra, hogy a terek „kettős módon” épülnek fel; fizikailag épített struktúrák, amik „egyben értelmezhetők, érezhetők és elképzelhetők” (Gieryn, 2000: 465 idézi: Shortt, 2015: 635). A megélt tér (lived space) fogalma egy társadalmi konstruktivista paradigmába ágyazódik be ezek alapján, ami Lefebvre szerint átfedi a tér fizikai aspektusait, és magába foglalja a „kevésbé koherens nonverbális szimbólumok és jelek rendszereit”. (Lefebvre, 1991: 39). Nagy Emőke egy nagyváradai lakótelep vizsgálata kapcsán hangsúlyozza, hogy a lakótelepre költözőknek, ki kellett alakítaniuk a magukkal hozott értékek helyét, vagyis házasítaniuk kellett a teret (Nagy 2022: 88).

A tér háziasításaként értelmezhetjük a lakótelepeken üzletekké alakított garázsokat, hiszen azzal, hogy kialakítják, maguk képére formálják, vagyis belakják a szalonokat a dolgozók egyben meg is „szelídítik” a teret. A későbbiekben pedig ez a megszelídített, otthonossá tett tér fogja az alapjait nyújtani az intimitás megalapozásának.

Séra Bálint írásában így foglalja össze Michel de Certeau *A mindennapi élet gyakorlata* című művében (De Certeau, 1984) megjelenő elnyomó tér és ellenszegülő hely elméletét:

„De Certeau úgy jellemzi a hatalom által megfogalmazott teret, hogy a térfoglalás, a tulajdon kizárólagosságán és egymássallettségén alapul; előírják, hogy egy térben más tér nem lehet. Ezzel a stratégiával szemben a mindennapi fogyasztó (a barkácsoló, aki nem hozhatja létre a környezetét, mert az mindig már adott, ám az a mód, ahogy használja, a praktika képes ellenszegülni a kényszereknek) gyakorlatai során diszkurzív teret hoz létre, amit helynek nevez, és éppen a terek átjárhatóságával, a határok áthelyezésével kapcsolatba hozható taktikákat alkalmaz.” (Séra, 2007: 68).

A határok áthelyezése úgy jelenik meg a terepemen, hogy a garázsszalonosok döntésén alapszik, hogy a privát vagy a publikus tér jellegét használják ki éppen a garázsüzletek esetében. Viszont mivel leggyakoribb tapasztalat, hogy egyik jelleget sem állandósítják, hanem éppen ezeknek a lehetőségeknek a változtatásával operálnak érdemesebb ezeket a garázsokat épp a határhelyzetüknél megragadni.

Harriet Shortt *Liminality, space and the importance of 'transitory dwelling places' at work* című írásában kitágítja a liminalitás fogalmát és amellet érvel, hogy amikor

a köztes tereket a munkavállalók jelentőségteljesnek és létfontosságúnak tekintik a mindennapi életük szempontjából, akkor azok megszűnnek liminális terek lenni, és ehelyett „átmeneti lakhelyekké” válnak (Shortt, 2015). Az átmeneti terek kutatásával kapcsolatban a legújabb kutatások a „társadalmi élet mikro földrajzát” kezdtek el elemezni, vagyis a fókusz az olyan szinten átmeneti, liminális térként számontartott terekről mint a repülőterek, strandok és szállodák, a minket körülvevő kisebb, kevésbé nyilvánvaló liminális terek felé helyezték át. (Iedema et al., 2012: 44 idézi: Shortt, 2015: 638). Rick Iedema, Debbie Long és Katherine Carroll például *Corridor communication, spacial design and patient safety: enacting and managing complexities* című írásukban a kórházi folyosókkal kezdenek el foglalkozni és azzal, hogy a tér a liminális jellege miatt, vagyis „pontosan azért, mert hiányzik belőle a funkcionális definíció” miként formálja a folyosón zajló beszélgetéseket, miként tudja megteremteni a szervezettség nélküli kommunikációt, (Iedema et al., 2012: 43 idézi: Shortt, uo.) ami a garázsszalonok esetében egy központi kérdésként jelenik meg. Shortt hangsúlyozza, hogy a fizikai liminális terek is határterületek között helyezkednek el, ahol a határok bizonyos mértékig elmosódnak, ezért nehezen határozhatóak meg egyértelműen, így fél-priváttá, fél-nyilvánossá válnak (Shortt, 2015: 639).

A panellakások aljába tervezett garázsok határterületen helyezkednek el, hiszen a járda, vagyis a nyilvános tér és a lakóépület között állnak. Építészetiileg a lakóépület része, viszont külön bejáratuk miatt ugyanannyira szerves része a lakótelep járdáinak. Az átmenetiség potenciálját hordozó teret küszöb térnek is nevezhetjük, ez a garázsok esetében különösen találó, hiszen a

járda lakóépület felőli küszöbén helyezkedik el. Épp ezért a garázstulajdonos vagy a garázsokat bérlők döntése határozza meg, hogy inkább privát vagy inkább nyilvános (pl. üzleti) funkciót adnak ennek az épületrésznek. Az általam vizsgált szépségszalonok azért nem esnek mégsem a nyilvános kategóriába, mivel bár üzletként funkcionálnak, a legtöbbször nem lehet csak úgy „betévedni”, belépni az utcáról. Ez egyrészt azért van, mert a garázsban történő szolgáltatás privát és ezt a helyi közösség is tudja (vagyis nem fogok benyitni egy kozmetikai szalonba még akkor sem, ha ég a villany vagy nyitva az ajtó, mert tudom, hogy rányithatok egy intim szituációra), másrészt a szalonban dolgozók is gyakran kiteszik a zárva táblát, vagy félig behajjták a takaró vas garázsajtókat még akkor is, ha éppen dolgoznak. Ahogy a lakótelepen élő egyik interjúalanyom fogalmazott „*nyitva is vannak meg nem is*”. Ilyen szempontból az időpontra érkezőnek, vagyis a „következő vendégnek” van a legtöbb joga belépni az üzlethelyiségbe az utcáról. Ahogy korábban említettem, Shortt szerint a jelentéssel bíró liminális terekkel kapcsolatban, amelyeket az egyének és a csoportok teszik a kötődés vagy a bennük lévő stabilitás érzés révén jelentőségteljesse tesznek, érdemes megkérdőjelezni, hogy továbbra is liminálisak vagy egyáltalán terek-e. Ehelyett azt javasolja, hogy a jelentéssel bíró liminális tereket *átmeneti lakhelyekként* definiálhatjuk és hogy mélyebben vizsgáljuk meg a tér köztességével kapcsolatos összetettségüket (Shortt, 2015: 638). A garázsok átmeneti lakhelyként való kezeléséhez hasonlóan közelítettem meg én is ezeket a tereket, amikor a garázsok terének otthonosság tételét elemzem.

Shortt a kutatásában angliai fodrászüzleteket vizsgál és az munkahelyeken belüli privát-átmeneti-nyilvános tereket vizsgálja.

A garázsszalonok esetében épp az a különleges, hogy ezek a terek egybeolvadnak már csak építészeti szempontból is: az előtér, vagyis a „várakozó”, a szolgáltatás helye, a fejmosó vagy az egyéb kezelésekre tartozó bútorok mind ugyanabban a térben helyezkednek el. A mosdó kialakítása egy helyszínen kívül, ahol a lakóépület alagsorába kell külön bemenni, mindenhol egy kis elkerített rész volt a garázson belül, ami ugyan részben leválasztja azt, a garázsok alaprajza miatt mégse érezzük annyira különállónak, hanem az alap „domináns” tér részeként. Egyteresekek tehát s emiatt nincsenek meg azok a helyek, ahova igazán el tudnának húzódni a szalonban dolgozók, nincs „hátsó szoba”, ahol pihenni tudnának és kis időre kiesni a „szerepükből”. Legtöbbször, ha ki akarnak szakadni a munkából, vagy ellépni a vendégek szeme elől akkor azt úgy oldják meg, hogy elhagyják a garázst és az üzlet előtt dohányoznak például. Ez azért is érdekes helyzet mert ilyenkor viszont, amiatt, hogy egymás közelségében vannak a szalonjaik van lehetőségük egymással találkozni és beszélgetni. Az elvonulás lehetőségének fontossága a korábban már említett, a szalonokban jelenlevő beszélgetések intenzitása miatt áll fenn (Gimlin, 1996: 505–526). Amellett, hogy szünetet jelentenek a professzionális színpadai teljesítmény fenntartásának elvárásaitól (vö.: Goffman 1959, idézi Shortt, 2015: 644), távolságot biztosítanak az érzelmekkel való munkától, a szakma által elvárt forgatókönyvektől és érzelmi szabályoktól (vö.: Fineman, 2003; Hochschild, 1983). A garázsszalonok esetében talán éppen abban ragadható meg az, hogy ennyire otthonossá és intimmé tudják alakítani a teret, hogy nincs különválasztva a professzionális és a magán tere a kozmetikusnak, fodrásznak vagy műkörmösnek,

ezáltal létrehozzák azt a bensőséges környezetet, amit a vendégek is érzékelnek, amikor belépnek a szalonba. Mindamellet, hogy a garázsszalokok esetében kirajzolódik egy korábbiakban kifejtett liminális jelleg, az itt dolgozó nők ebben az átmenetiségben is létrehozhatnak egy stabil pontot: egy helyet, ahova megszokott rendszerességgel, egy egyedi ritmus szerint vissza-vissza tudnak térni a vendégek. A vendégek ugyanis bízhatnak abban, hogy az adott szépségipari szakember egy hónap múlva, vagyis a következő kezelésük időpontjában is ott lesz, illetve ez a bizalom kölcsönös, a vendégek irányába is adott, így alakulhat ki a bizalmi, függő viszony, vagyis a vendégkör intézménye.

A GARÁZSSZALONOK KOMMUNIKÁCIÓS SZINTJE

A garázsszalokokban folyó pszeudo-terápiás jellegű folyamatokat a kezeléseik során létrejövő kommunikáció felől vizsgálom, elsősorban a körmösszalokokban végzett megfigyeléseimre támaszkodva. Egyrészt azért szeretném a körmös-vendég kapcsolatot kiemelni, mert ez az a szituáció, amit a terepemen nem csak interjúk során, de résztvevőként is meg tudtam figyelni, másrészt azért, mert a körmözésnek kiemelt szerepet tulajdonítok amiatt, hogy a kezelés során a szolgáltató és a vendég egymással szemben helyezkedik el, egy asztalnál ülve, gyakorlatilag folyamatosan testileg érintkezve egymással.

Mielőtt rátérnék a szalokokban folyó kommunikáció jellegére fontosnak tartom kifejteni ezt a sajátos pozíciót, amit a szolgáltató és vendége vesz fel a körmözés során, ugyanis meglátásom szerint ez a fizikai kapcsolódás hatással van a beszélgetések minőségére is. Míg a fizikai érintkezés adott

a fodrászati és a kozmetikai kezeléseik során is, amellet szeretnék érvelni, hogy egyik sem ennyire intenzív. Az előbbinél a szakember a legtöbb időt a vendég hajának érintésével tölti, ami nem érzékszervünk a bőrünkkel ellentétben; az utóbbinál pedig létrejön az érzékszervi érintkezés, de a vendég sokszor csukott szemmel, vagy a kozmetikust kevésbé látva fekszik a kezelőágyon. A körmös és a vendége ezzel szemben végig egymással szemben helyezkedve ül, úgy, hogy a kezek állandóan érintkeznek. Ennek a jelentőségét először akkor tapasztaltam, mikor kutatásom során ellátogattam egy plázában a folyosón működő „gyorskörmös” állomásra. Az elidegenítő környezetet fokozta a folyosón közlekedő tömeg, az állandó hangzavar és az ezzel kontrasztos csend, ami köztem és a körmös között állt fenn az alatt az egy óra alatt míg elkészítette a körmömet. Próbáltam utólag megérteni miért éreztem annyira kényelmetlenül magam és utólag beláttam, hogy a szavak nélküli fizikai érintkezés okozott kellemetlen légkört számomra: a beszélgetés hiányában úgy éreztem az idő lassan telik a kezelés során érezhető apró fájdalmak is felnagyítottak és egyszerűen furcsán éreztem magam, hogy ennyire közel ülök valakihez ennyi időn keresztül, aki hozzámér, de másképp nem teremt kontaktust. Meglátásom szerint tehát ez a fajta fizikai kapcsolat igényli a verbális kapcsolódást is, mondhatni feltételezi a beszélgetés létrejöttét.

A beszélgetés minősége pedig kulcsfontosságú. A garázsszalokokban végzett terepmunkám során azt tapasztaltam, hogy a vendégek sokszor nem elsősorban a technikai minőség szempontjából, hanem a szakember személyisége miatt választanak szalont maguknak. Ami igazán fontos számukra, hogy hosszútávon jól tudjanak

együttműködni, vagyis, hogy jó hangulatban teljen az együtt töltött idő. Ennek feltétele, hogy hasonló igényeik legyenek a kommunikáció terén. Több körmös interjúalanyom megjegyezte, hogy vannak olyan vendégeik, akik azért váltottak és „jöttek át hozzájuk”, mert az előző szakember túl csendes volt, illetve volt, aki azért pártolt el tőlük, mert nem szerette azt a közvetlenséget és beszédességet, amit az interjúalanyaim folytattak. Láthatjuk tehát, hogy nincs egy általánosan felvázolt és elvárt dinamika a szépségipari szolgáltatók és a vendégeik között, az első lépés az intimitás kialakításához a garázsszalónok otthonos kialakítása mellett az „egymásra találás”. Egyik interjúalanyom így jellemezte a vendégek döntését: „(...) inkább hozzám jön [az olcsóbb sufnikörmös vagy egy fiatalabb szakmabeli helyett], kap egy egyszerűbb körmöt, egy franciát... egy klasszikus körmöt, a higiénia és a kommunikáció miatt”. Illetve a kommunikáció fontossága kapcsán hangsúlyozta, hogy „(...) ez nem olyan, hogy bemész, kérsz fél kiló kenyeret és mész tovább, itt beszélgetni kell”. Említette, hogy van, aki azért kereste meg őt, mert korábbi körmöse „nem szólt hozzá” a körmozés során, és hogy ő épp azért törekszik arra, hogy csak ketten legyenek egyszerre az üzletben, hogy ki tudja alakítani azt az intim szférát, amiben vendégei el tudják mondani személyes problémáikat is. „Sokan mondják, hogy rád zúdítják a rossz dolgokat, de a végére úgy váltok el, hogy már jó kedvűek vagytok, szóval ez inkább beszélgetés”

Fodrász és körmös interjúalanyaimtól is azt tudtam meg, hogy a vendégek és ők is azt részesítik előnyben, ha csak kettesben vannak a szalonokban a kezelésekk alatt, vagyis, ha nincs más vendég jelen. „Azt szeretik a vendégek, ha csak mi vagyunk,

mert tényleg annyira megnyílnak.” Ezt az igényt a különböző szakmák eltérő formában tudják teljesíteni. Az egyik fodrász interjúalanyom például kiemelte, hogy egy festés várakozása közben van, hogy bevállal egy férfi hajvágást. Ebből a szempontból érdekes lenne további megfigyeléseket folytatni a „váltások időszakára” fókuszálva, vagyis azt megnézni, hogy mi történik a vendégek váltásakor, mikor az új vendég már belép a szalonba, időpontjára pontosan érkezve, de az előző vendég kezelése még nem ért véget, ezért átfedésbe kerülnek. Többen kiemelték, hogy ez a tendencia, vagyis, hogy csak a „szolgáltató” és egy vendég van jelen a Covid-járvány időszakában alakult ki a kötelező előírások miatt, és a vendégek hozzászoktak ehhez a „felálláshoz”, azóta ezt preferálják. Az igény a privát kezelésekre magyarázható azzal is, hogy mennyire intim beszélgetések folynak ezek alatt a kezelésekk alatt. A feltárukozáshoz pedig szükséges az intim tér biztosítása.

A privát tér megteremtése tehát elsősorban a szalonokban folyó kezelésekk közbeni beszélgetések miatt fontos. Mindannyiunknak van személyes tapasztalata arról, hogy a szépségszalónok megfelelő teret tudnak és sokszor akarnak is biztosítani a lelki feltárukozás mellett az információcserének, a pletykálásnak is, aminek szerepe szintén lényeges a szolgáltató és vendég kapcsolata szempontjából. Erről a jelenségről bár sokan megvetően vagy gyanakvóan beszélnek, Szvetelszky Zsuzsanna szociálpszichológus, aki a pletykáról szóló egyetlen magyar monográfia szerzője, könyvében éppen abból a téziszből indul ki, hogy a pletyka se nem rossz, se nem jó, hanem egy értékvtató jelenség (Szvetelszky, 2002: 15). Kutatásomban én is fontosnak tartom, hogy a pletykálás erkölcsi megítélése helyett a garázsszalónok

terével és a benne dolgozó nőkkel való kapcsolatát bontsam ki. Azt ugyanis, hogy ezek a garázsok ennyire intim és otthonos, legalábbis biztonságot nyújtó terekké tudnak válni épp az bizonyítja, hogy a vendégek milyen kommunikációs attitűdöt vesznek fel az itt töltött idő alatt, vagyis mit, hogyan és kinek mesélnek el. Ha W. Barnett Pearce és V. Cronen 1970-es években kidolgozott elmélete mentén a pletykálást is narratív stratégiaként értelmezzük akkor elfogadjuk, hogy mint narratív stratégia a beszédmód és a beszélgetés mint cselekvés által társadalmi környezetet hoz létre (Keszeg, 2007: 178). Vagyis nem csak az adott épített környezet és esetünkben a szalonban dolgozó szakember van hatással a pletykálásra, hanem éppen azzal együtt hozzák létre ezt a társadalmi közeget. A pletykálás társadalmi funkciója pont azért is összetett, mert tekinthetünk rá a társadalmi kontroll hatékony módjaként és a világ közös értelmezésének kulcsfontosságú eszközeként is: a pletykálás során az emberek közösen próbálnak meg értelmezni bizonyos szituációkat, miközben mások cselekedeteit, viselkedését tárgyalják ki, az értelmezés mellett pedig konszenzusra törekednek a megítélésüket illetően (Yngvesson, 1978: 153–155; idézi Hesz, 2017: 841 és Áldozó, 2022: 10). Az igény, hogy egy „félismerőssel” (vagyis valakivel, akivel a rendszeres találkozás, együtt töltött idő biztosított és kölcsönös önfeltárukozás is, viszont nem baráti nexusban vagyunk) osszuk meg ezeket a terheket, tapogassuk ki a véleményeket, tehát hogy megismerjük a reakciókat, értelmezhető efelől is. De miért ennyire gyakori, hogy épp a szépségiparban dolgozókat tekintjük megfelelő alanyoknak a személyes problémáink való kibeszéléséhez? Black *The Beauty Industry: Gender, Culture, Pleasure* című munkájában arra mutat

rá, hogy a szépségiparban a munka érzelmi kötődést igényel az ügyfelekkel, és a fodrászok iránti tanácsadói, baráti vagyis bizalmas elvárások mindig jelen vannak, vagyis elkerülhetetlen kapcsolat van a szalonok vendégei és szakemberei között. (Black, 2004, kiemeli: Shortt, 2014: 652). Atsushi Kawakubo és Takashi Oguchi *Salon nail care with superficial self-disclosure vitalizes psychological state* című tanulmánya (Kawakubo & Oguchi, 2023) elsősorban a szalonkommunikáció, azaz a manikűrösök felé történő önfeltárás, és a körömápolás nőkre gyakorolt pszichológiai hatásai közötti kapcsolatot vizsgálja. Az önfeltárás magában foglalja a személyes információk mások előtti feltárását, ezáltal elnyerve szimpátiájukat (Collins & Miller, 1994; idézi Kawakubo & Oguchi, 2023: 3). Ez a folyamat egyre nagyobb hangsúlyt kap az első vonalbeli alkalmazottak és az ügyfelek közötti kapcsolatépítés esetében, ugyanis az értékesítők önfeltárása elősegíti a hosszú távú ügyfélkapcsolatokat (Anderson et al., 2016; vö.: Crosby et al., 1990, kiemeli: Kawakubo & Oguchi, 2023: 3). A tanulmányban két hipotézist vizsgálnak. Az egyik, hogy a saját alkalmazáshoz képest a körömápolás szakértői alkalmazása fokozza a szubjektív pszichológiai hatásokat. A másik hipotézis pedig, hogy a manikűrösök mélyreható önfeltárása fokozza a körömápolás szubjektív pszichológiai hatásait. A kutatás eredményei végül arra mutattak rá egyrészt, hogy a körömápolásnak számos hatása van a pozitív érzelmekre, a relaxációra és a vitalizációra, ugyanis az emberek boldogságot és elégedettséget tapasztalnak, amikor a körmeiket manikűrözik. Mindemellett körömápolás hatékonyan megnyugtatja és ellazítja a befogadót, az emberek, akik részeseülnek benne, extrovertáltabbnak érzik magukat,

szívesebben vannak nyilvános helyen és szívesebben kommunikálnak másokkal. Másrészt a tanulmány az is megmutatja, hogy azokhoz képest, akik önmaguknak készítik el a körműket, azok, akik szalon manikűrösöktől kapnak körömápolást, jelentősebb hatást tapasztalnak a pozitív érzelmek és a relaxáció terén (Kawakubo & Oguchi, 2023: 3). Összefoglalva, az eredmények alapján a manikűrösöknek meg kell érteniük az önfeltárás mechanizmusát, hogy megkülönböztessék magukat a versenytársaiktól és szolgáltatásukhoz hozzáadott értéket teremtsenek. Továbbá a tanulmány azt állítja, hogy a felületes önfeltárással járó szalonban végzett körömápolás hatékonyabb lehet az otthon végzett körömápolásnál. (Uo.: 7).

Katherine Hanson tanulmányában a fodrász-vendég kapcsolatokat vizsgálja: a fodrászoktól elvárt empatikus hallgatást, amit piacósított hallgatásnak is nevez és az azzal járó érzelmi munkát, amely sokszor súlyos pszichológiai terhet róhat a szépségipari szakemberekre. Meglátása szerint az ügyfelek és a szakemberek ritkán találkoznak egymással a szalonon kívül, de ez az ismeretlenség a szalon falai között lényegesen átalakul, a vendégek a szépségápolási „terápia” során megnyílnak, a szakemberek pedig munkájuk részeként meghallgatják őket (Hanson, 2019). Amerikai nagyvárosokban tett megfigyelései során azt tapasztalta, hogy a fodrászoknak kétféleképpen kell meghallgatniuk a vendégeket. Az egyik hallgatás technikai jellegű, a szolgáltatás során a kívánt eredmény azonosításához és megvalósításához szükséges kommunikációs folyamatokra összpontosít (Oshima, 2014, idézi Hanson, 2019: 2), míg a másik hallgatási forma empatikus jellegű. Mivel a vendég vágyai gyakran érzelmi alapúak – hiszen önképükhöz kapcsolódnak –, ezért a szakembernek megértőnek

kell lennie, érzelmileg kell kezelnie ezeket a vallomásokot, miközben technikai, átalakító megoldást dolgoz ki (Hanson, 2019: 2). Ahogy Hanson is kiemeli, a piacósított, kereskedelmi hallgatás (commercialized listening) a szalonok üzletpolitikájának része, viszont terepmunkám tapasztalata szerint a szakemberek és a vendégek közötti megnyílás és feltárulkozás ugyanúgy a szolgáltató lelki igénye is. A szoros egymásra hangolódásnak viszont megvannak a nehézségei is. Az általam készített interjúk során is megjelent az a probléma, hogy míg a vendég számára a megnyílás terápiás hatással bírhat, a szakember számára az empatikus hallgatás érzelmi munkája megterhelővé válik. Az egyik garázkörmös megfogalmazása szerint, ha vendége „olyan” problémával érkezik, ő maga is „átveszi a hangulatát” és neki is ugyanúgy megnehezíti érzelmileg a napja hátralevő részét.

Legfontosabb tapasztalatomat a szalonokban történő kommunikáció természetével kapcsolatban igazán a résztvevő megfigyelés alkalmazásával éltem át. Ahogy korábban említettem, a terepemen két szalonba is ellátogattam több alkalommal, hogy megismerjem az ide érkező vendégek tapasztalatát. Mindkét megfigyelést műkörmös szalonokban végeztem, az egyiket úgy, hogy már korábban készítettem interjút az adott körmőssel, így tudta, hogy részben kutatóként vagyok jelen, a másik körmösnek pedig csak a harmadik alkalom során mutatkoztam be kutatóként. Ezt azért tettem, hogy össze tudjam hasonlítani a beszélgetések témáit mind két pozícióból. Mindkét esetben azzal találkoztam, hogy már az első alkalommal a körmösök saját családjukról és a családi krízisekről meséltek nekem, de mindezt úgy, hogy nem várták el, hogy én is megosszam a hasonló problémáimat, hanem

inkább egy olyan környezetet hoztak létre ezáltal, ahol már a kezdetektől lefektették az önfeltárlkozás lehetőségét és helyét. Azáltal, hogy kimondták személyes gondjaitkat egy (látszat)bizalmat tanúsítottak felém, ezáltal megalapozva az együtt töltött idő hangulatát és természetét. A körmös-vendég speciális bizalmi megnyílás kapcsán mesélte el egyik körmös interjúalanyom, hogy nála gyakoriak a gimnazista vendégek, és épp a közvetlenség és szimpátia miatt a fiatalabb lányok szülei megkérlik, hogy bizonyos témákat „szedjen ki” a lányokból. Azt nem részletezte beszélgetésünk során, hogy ezt a kérést mennyiben teljesíti, de azt kiemelte, hogy szerinte ezek a kamasz lányok előtte igazán meg tudnak nyílni.

A második körmösnél, ahova vendégként érkeztem elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy megtapasztalom-e azt az intim környezetet, amit az interjúim során hangsúlyoztak az általam kérdezett nők, illetve, ha igen, akkor ezt a teret miként alakítja egy biztonságos környezetté, ahol a szakirodalom által is emlegetett önfeltárlkozásnak is helyet tud biztosítani. Az első lépés, amit megfigyelésem szerint a körmös szakember megtesz ennek érdekében, hogy odafigyel az időpontok pontos betartására és általában, ha van is csúszás, azt a pár percet a következő vendég az üzlet előtt várja meg, így nem zavarja meg a korábbi kezelés privát jellegét. A szalonban biztosított magánszféra egyrészt ezáltal valósul meg, másrészt a körmös személyisége, közvetlensége teremti meg azt. Már az első alkalommal, hogy elmentem hozzá, nagyon intim történeteken keresztül mutatta be magát. Úgy éreztem, hogy azáltal, hogy ezeket a személyes, sokszor komoly magánéleti kríziseit elmeséli az első találkozásunkkor, megalapozza

a szalonjában folyó kommunikáció jellegét, az általa tett önfeltárlkozással ugyanakkor nekem is lehetőséget nyújt, hogy ezt megtegyem. Mindezt úgy éri el, hogy kezdeményez: miután megnyílik, már én, azaz a vendég is biztonságban érzi magát, hogy hasonlóan tegyen, hiszen a másik fél előzőeken megadta a bizalmat. Ő úgy gondolja, hogy a körmözés terápiás jellegéből mindkét félnek segít, ha nehéz témák merülnek fel a beszélgetés során kezeléseit van, hogy megszakítja, hogy megöleljék egymást vendégével, elmondása szerint előfordul, hogy együtt sírnak egy-egy felhozott megosztott történetet követően. Hozzá azóta is körülbelül 3–4 heti rendszerességgel járok, és a kommunikáció és bizalmi helyzet fenntartása érdekében érdemesnek találok kiemelni az emlékezés központi szerepét. Annak ellenére, hogy havonta lát és rengeteg vendége van, mindig emlékszik arra, hogy miről beszélünk előzőleg, és mondhatni onnan folytatja, ahol abbahagytuk, vagyis annak ellenére, hogy nem mindennapi rendszerességű a kapcsolatunk, fenntartja az érzetet, hogy olyan minden találkozásunk, mintha csak előző nap váltunk volna el.

„Tudod, mi kicsit ilyen pszichológusok vagyunk” – jegyezte meg az egyik itteni fodrász, de ennek a mondatnak a tartalmát nem csak ő, hanem az összes többi garázs-szalonos interjúalanyom hangsúlyozta. Teték ezt úgy, hogy gyakran megjegyezték, mennyire megterhelő nekik az, hogy ebben a szerepben is helyt kell állniuk munkahelyükön a mindennapokban. Bár kiemelték, hogy közeli kapcsolatban állnak vendégköriükkel, ez a kimondatlan feladat sokszor láthatatlan munkaként jelenik meg és nincs társadalmilag elismerve, legalábbis komolyan véve és megbecsülve. Annak ellenére,

hogy általában a szépségipari szakemberektől megkövetelt intuitív és fogalmi képességek (beleértve a fiziológiai és pszichológiai aspektusokat is) egy másik munkakörben szakértői vagy professzionális szintre sorolhatók lennének (Eayrs, 1993, idézi Hanson, 2019: 4). Több szépségipari munkásokkal foglalkozó tanulmány is arra az ellentmondásra hívja fel a figyelmet, hogy előítéletek vannak a szépségipari szakemberek intellektuális képességeivel kapcsolatban, beleértve a feltételezett társadalmi státuszt és az oktatás hiányát, miközben a „szépségterápiában” a kezelések során empatikus és értő hallgatással érzelmi munkát várnak el tőlük (vö.: Black & Sharma, 2001; Gimlin, 1996; Hanson, 2019).

KONKLÚZIÓ

Azáltal, hogy az eredetileg tárolásra és gépjármű-elhelyezésre tervezett garázsokat a dolgozók saját igényeik mentén átalakítják, berendezik és belakják, a teret háziasítják, vagyis saját képükre formálják új gazdasági és társadalmi funkcióval ruházzák fel azt. A lakótelepi garázsokban működő szépségszalonok sajátos térbeli adottságai elősegítik az intimitás kialakulását és a bizalmi viszony elmélyülését a szolgáltató és a vendég között. Az írásom során arra igyekeztem rámutatni,

hogy ezek a liminális, a privát és a nyilvános tér határán elhelyezkedő szalonok nem csupán szépségipari szolgáltatási helyszínek, hanem olyan informális kommunikációs terek, ahol a testi ápolás gyakorlata pszeudo-terápiás funkciókkal egészül ki. A sajátos garázsszalonos és vendég közti kapcsolat létrejöttéhez az otthonos környezet biztosítása mellett szükséges a kölcsönös feltárulkozás, illetve az empatikus hallgatás, ami miatt a szépségipari szakember számára a szolgáltatásnyújtás gyakran láthatatlan érzelmi munkával egészül ki. A kutatás során végzett strukturálatlan és félig strukturált interjúk, valamint résztvevő megfigyelések alapján megállapítható, hogy a szalonokban zajló kommunikáció túlmutat a szolgáltatáshoz kapcsolódó beszélgetéseken. A garázsszalonnak így módon nem csupán gazdasági egységek, hanem a női tapasztalatok megosztásának és a lakótelepi terek újraértelmezésének fontos színterei. Működésük összefüggésbe hozható szélesebb társadalmi mechanizmusokkal, például felértékelődnek olyan informális kapcsolati hálók, amelyek rugalmas, személyes és közvetlen támogatási formákat tesznek lehetővé. Írásomban igyekeztem bemutatni, hogy bár ezek a gyakorlatok nem feltétlenül formalizáltak, mégis fontos szerepet játszanak az érzelmi támogatás, a közös gondolkodás és a személyes tapasztalatok megosztásának folyamatában.

SUMMARY

BOUNDARY POSITIONS AND FEMALE SPACES:
GARAGE SALONS AS LIMINAL, PSEUDO-THERAPEUTIC SPACES

Background and Aims: This study examines the spatial use and communicative practices of beauty salons established in former garages and storage rooms located on the ground floors of panel housing estates (so-called garage salons). Its aim is to explore how these liminal spaces, situated at the intersection of private and public spheres, function as informal, pseudo-therapeutic female spaces that extend beyond their primary role as sites of beauty services.

Methods: The research is based on an urban anthropological approach, employing unstructured and semi-structured interviews as well as participant observation conducted in beauty salons operating in residential garage spaces.

Results: The analysis demonstrates that the spatial characteristics of garage salons facilitate the emergence of intimacy and the deepening of trust between service providers and clients. Communication within these salons regularly extends beyond service-related interactions, and practices of bodily care are complemented by pseudo-therapeutic functions. Through the transformative practices of beauty service providers, spaces originally structured and regulated by power are „tamed” and domesticated, acquiring new economic and social functions.

Discussion: Garage salons function not only as economic units but also as important sites for the sharing of female experiences and for the reinterpretation of housing estate spaces. As liminal environments, they play a significant role in sustaining everyday female connections and informal forms of care.

Keywords: beauty salon, garage salon, communication, pseudo-therapy, liminality

IRODALOM

Andersson, P. K., Gustafsson, A., Kristensson & P., Wästlund, E. (2016): The effect of frontline employees' personal self-disclosure on consumers' encounter experience. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 30. 40–49. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2015.12.004>

Áldozó, B. (2024): „Itt a periféria szélén is nők vagyunk”. A piros körmök szimbolikus olvasata egy városi vonzásokörzeten kívül eső településen. *Antro-pólus*, 24(1–4). 138–149. https://tatk.elte.hu/dstore/document/2964/Antro-polus_24_1-4.pdf 2015.11.16.)

Black, P. (2004): *The Beauty Industry: Gender, Culture, Pleasure*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203684252>

Black, P., & Sharma, U. (2001): Men are real, women are ‘made up’: Beauty therapy and the construction of femininity. *The Sociological Review*, 49(1). 100–116. <https://doi.org/10.1111/1467-954x.00246>

- Collins, N. L., & Miller, L. C. (1994): Self-disclosure and liking: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 116. 457–475. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.3.457>
- Crosby, L. A., Evans, K. R., & Cowles, D. (1990): Relationship quality in services selling: An interpersonal influence perspective. *Journal of Marketing*, 54(3). 68–81. <https://doi.org/10.2307/1251817>
- De Certeau, M. (1984): *The Practice of Everyday Life* (Steven, F. R., Ford.). University of California Press.
- Dobák, J. (2024): A lépcsőház mint köztes tér: Közösségi terek határai és szabályai egy panelházban. In Bognár, L., Dobák, J., Faragó, L. Molnár, Á., R. Nagy, J., & Török, Zs. (Eds.), *Köztes terek, megosztott életek* (pp. 32–52). Aldebaran Kutatóműhely.
- Eyars, M. (1993): Time, trust and hazard: Hairdressers' symbolic roles. *Symbolic Interaction*, 16(1). 19–37. <https://doi.org/10.1525/si.1993.16.1.19>
- Fineman, S. (2003): *Understanding Emotion at Work*. SAGE.
- Germuska, B. (2004): *Indusztria bővületében. Fejlesztéspolitika és a szocialista városok*. 1956-os Intézet.
- Gimlin, D. (1996): Pamela's place: Power and negotiation in the hair salon. *Gender and Society*, 10(5). 505–526. <http://www.jstor.org/stable/189880> <https://doi.org/10.1177/089124396010005002>
- Goffman, E. (1959): *The Presentation of Self in Everyday Life*. Anchor Books.
- Hanson, K. (2019): Beauty “therapy”: the emotional labor of commercialized listening in the salon industry. *International Journal of Listening*, 33(3). 148–153. <https://doi.org/10.1080/10904018.2019.1634572>
- Hesz, Á. (2017): Mi a pletyka? Egy definiálhatatlan jelenség meghatározástörténete. In: Jakab, A. Zs., Vajda, A. (Eds.), *Tanulmányok Keszeg Vilmos tiszteletére* (pp. 831–844). BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék.
- Hochschild, A. (1983): *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. University of California Press.
- Iedema, R., Long, D., & Carroll, K. (2012): Corridor communication, spatial design and patient safety: Enacting and managing complexities. In Van Marrewijk, A., & Yanow, D. (Eds.), *Organizational Spaces: Rematerializing the Workaday World* (pp. 41–57). Edward Elgar. <https://doi.org/10.4337/9781849804912.00008>
- Kawakubo, A., & Oguchi, T. (2023): “Salon nail care with superficial self-disclosure vitalizes psychological state”. *Frontiers in Psychology*, 14. 1112110. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1112110>
- Keszeg, V. (2007): Élettörténetek a populáris regiszterben. In Jakab, A. Zs., Keszeg, A., & Keszeg, V. (Eds.), *Emberk életpályák élettörténetek* (pp. 151–197). BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.
- Lefebvre, H. (1991): *The Production of Space*. Blackwell Publishing.
- Nagy, E. (2022): Beköltözők. Egy nagyvárad lakótelep társadalomszerkezete és az ott élők életmódjának változása a beköltözéstől napjainkig – kérdésselvetések és a kutatás alapjai. In Tötös, Á. (Ed.), *Fejezetek Erdély Történetéről*. Erdélyi Múzeum Egyesület.

- Oshima, S. (2014): Balancing multiple roles through consensus: Making revisions in haircutting sessions. *Text & Talk*, 34(6). 713-736 <https://doi.org/10.1515/text-2014-0024>
- Séra, B. (2007): Útleírás és inskripció. In Hajdu P., & Ritoók Zs. (Eds.), *Retorika és narráció* (pp. 61–75). Gondolat Kiadó. (deKON Könyvek, 34)
- Siegelbaum, L. H. (2010): Autós kultúra a Szovjetunióban az 1960-as – 1980-as években, *Eszmélet*, 22(86). 19–44.
- Szvetelszky, Zs. (2002): *A pletyka*. Gondolat Kiadó.
- Yngvesson, B. (1978): The reasonable man and the unreasonable gossip: on the flexibility of (legal) concepts and elasticity of (legal) time. In Gulliver, P. H. (Ed.), *Cross Examinations: Essays in Memory of Max Gluckman*. (pp.133–154). E. J. Brill. https://doi.org/10.1163/9789004476288_010